

1 JULI 1929.

AFLEVERING 3.

NADruk VERBODEN.

Opgericht door E. HEIMANS, J. JASPERS Jr. en Dr. JAC. P. THIJSSE.

REDACTIE:

J. HEIMANS, AMSTERDAM.

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

ADRES DER REDACTIE:

Dr. JAC. P. THIJSSE, BLOEMENDAAL.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

ADMINISTRATIE:

2e OOSTERPARKSTRAAT 223, AMSTERDAM.

PRIJS PER HALFJAAR f 3.25.

DE HOGT.

IK herinner mij een half jaar geleden in een van onze groote bladen een jammerklacht gelezen te hebben van een automobilist, die langs onze wegen niets anders meer vond dan huizingen en akkers of eenvormig bosch en nergens meer de vrije natuur. Nu lijkt het dikwijls wel zoo, vooral langs de hoofdwegen. Daarom is het wel goed, de bijwegen in te slaan. Dikwijls wordt die moeite heel prettig beloond en het komt wel voor, dat je dan in enkele minuten uit de sfeer van de automobielen terecht komt in het gebied van de sprinkhaanrietzangers. Zoo iets kan je gebeuren in Drente en vooral in Brabant. Het is dan ook aan een nog al verborgen zijwegje van een moeilijk te vinden bijweg van een bewegwijzerden zijtak van een grooten weg, dat ge ons nieuwste „kleine natuurmonument” zult vinden, dat zich verheugt in den goed klinkenden, taaleigen naam van „de Hocht”.

Het is een vochtig stuk gageheide, dicht aan het overstromingsgebied van de Dommel. Onze talrijke Brabantsche riviertjes hebben vlak langs hun kronkelloop meestal laag groenland, dikwijls bruikbaar hooiland, maar ook wel echt moeras met zeggen en paardestaarten, waterwilgen, elzen en berken. Hoogerop ligt dan

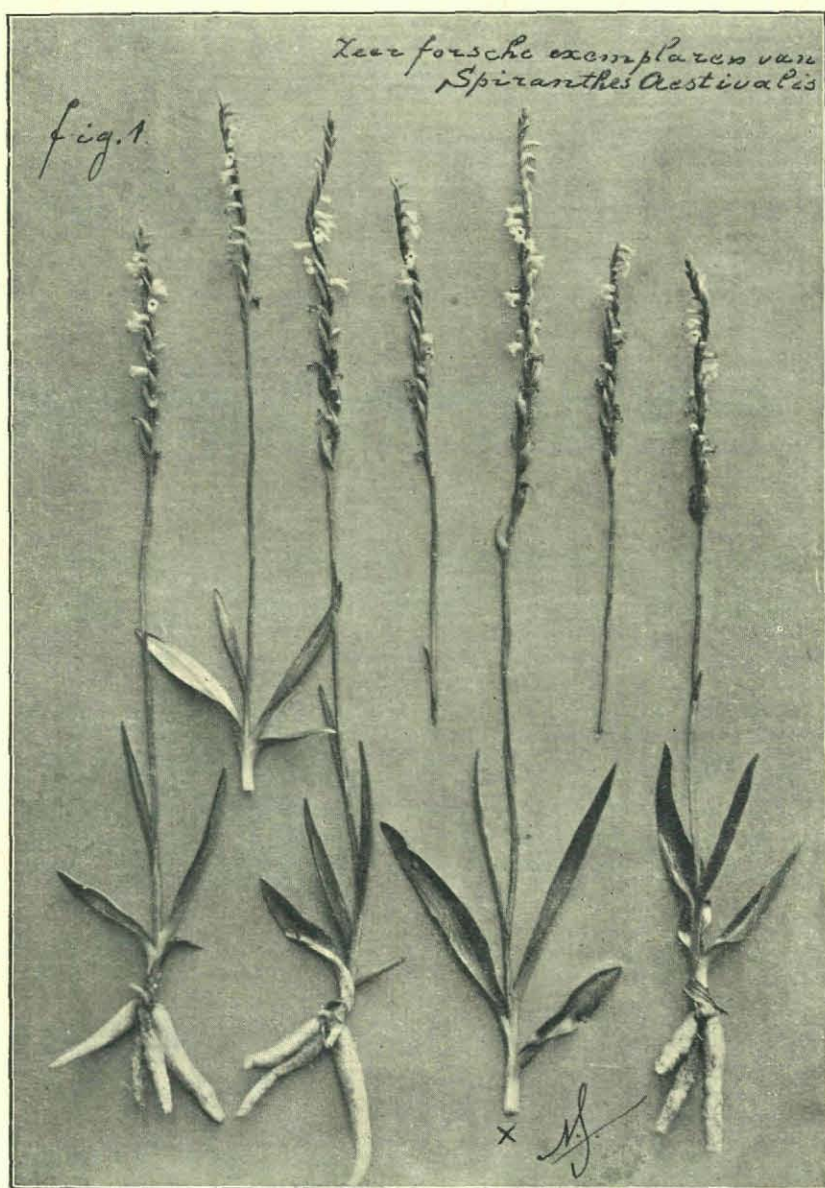
heide, al of niet ontgonnen en tusschen de droge hei en het drassig oeverland vindt je dan op menige plaats broekgronden met gagel en dopheide en een bonte menigte van te goeder naam en faam bekend staande planten: snavelbies en Cipelgras, Klokjesgentiaan, alle soorten van Zonnedaauw, Pinguicula, Pirola, Parnassia, de Tengere Bastaardmuur (*Anagallis tenella*), allerlei soorten van Orchideeën, daaronder hoogstwaarschijnlijk de kleine groentjes *Malaxis* en *Herminium* en heel misschien de schroeforchissen *Spiranthes aestivalis* en *Sp. autumnalis*.

Het leek wel, alsof wij deze zeldzame orchideetjes uit onze Flora zouden moeten schrappen. Twintig jaar geleden was de buurt van Weert bekend als eigenlijk de eenige streek in Nederland, waar de Zomer-schroeforchis in behoorlijk aantal groeide en menig onzer is er hetzij op eigen gelegenheid, hetzij onder geleide van wijlen den heer Ver Straeten op uit geweest om deze kleine, zeldzame orchideetjes in levenden lijve te aanschouwen. Toen de omgeving van Weert en Stamprooy al meer en meer werd ontgonnen zocht Ver Straeten onverdroten naar nieuwe groeiplaatsen en hoe hij daarin slaagde, kunt ge nog nalezen in jaargang XXII van De Levende Natuur. De Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten heeft destijds ernstige pogingen gedaan, om de laatste der door hem ontdekte groeiplaatsen nog aan te koopen, maar kon het met de eigenares, een plattelandsgemeente, niet eens worden en Ver Straeten heeft het nog moeten aanzien, dat het aardige broekheidje werd ontgonnen en die gemeente heeft de kans verspeeld, om met eere genoemd te worden in de gedenkboeken der plantkundigen.

Toen leek het een poos, alsof het met de Zomer-schroeforchis in ons land was afgelopen. Gelukkig heeft Ver Straeten een opvolger gevonden in den heer J. J. Piet te Eindhoven, die achtereenvolgens een drietal goede groeiplaatsen ontdekte en daaromtrent zeer goed gedocumenteerde en uitvoerige inlichtingen verschaftte aan het Dagelijksch Bestuur van de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten, dat zich alweer begaf in de dikwijls zoo moeilijke, hopeloos lijkende onderhandelingen over den aankoop van de terreinen, die in den regel al opgenomen blijken te zijn in een ontginningsplan. Tenslotte zijn wij er in geslaagd een heel mooi terrein te „achterhalen”, dank zij de buitengewoon prettige medewerking van Burgemeester, Wethouders en Raad van de gemeente Waalre, eigenaresse van het terrein. Natuurlijk, zou ik haast zeggen, was een gedeelte van de Hogt al aangewezen voor ontginning en daarvoor heeft de Vereeniging dan ook de „ontginningswaarde” betaald, maar de rest heeft zij zoo goed als ten geschenke gekregen en zoo is thans de Zomer-schroeforchis veilig op een gunstig gelegen groeiplaats ter grootte van 11 hektaren. Een andere, door den heer Piet ontdekte groeiplaats in de nabijheid van Aalst is ook nog ongeschonden, hoewel de ploeg al dicht in de buurt komt.

Het zal niet lang duren, of de Hogt komt ook te liggen midden in de ontginningen, maar hij kan daar bekoorlijk tegen beveiligd worden, doordat we de waterstand kunnen regelen. Het eenige gevaar is, dat de industrie het water

van de Dommel zou kunnen verontreinigen en dat dan bij hoogen waterstand al de planten, die zoo gewend zijn aan het zuivere water van regen en dauw,

vergiftigd zouden worden, zooals dat ook gebeurd is langs den Voorsten Stroom in het Oisterwijksche.

Daar op de Hogt groeit Spiranthes aestivalis thans (op 29 Mei j.l. was nog

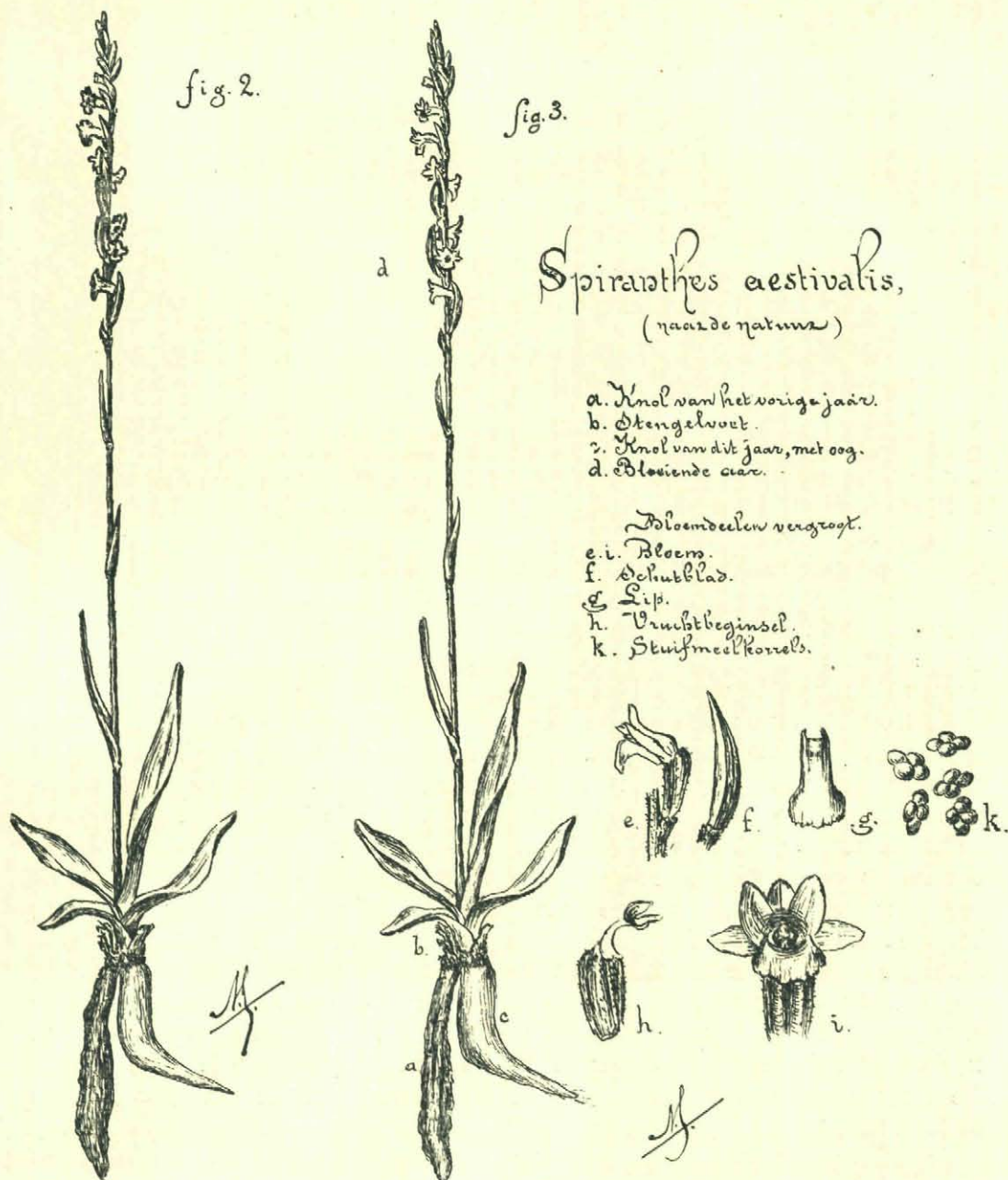
alles in orde) in gezelschap van Malaxis, de Groote Boterbloem (*Ranunculus Lingua*) Cipelgras (*Narthecium ossifragum*) Waterbezie (*Comarum palustre*) Moeras hertshooi (*Hypericum elodes*) Snavelbies (*Rhynchospora*) Koningsvaren. (*Osmunda regalis*) Nachtorchis (*Platanthera bifolia*) Vetkruid (*Pinguicula vulgaris*) Parnaskruid (*Parnassia palustris*) Gewone Wolfsklauw. (*Lycopodium inundatum*).

Ver Straeten vond eenigszins andere metgezellen, n.l. Borstelgras (*Nardus stricta*) vroege Haver. (*Avena praecox*) Struisgras (*Agrostis canina* en *A. vulgaris*) Schapezwenkgras (*Festuca ovina*), maar ook *Platanthera* en *Parnassia*. Toch wijst dit er op, dat *Spiranthes* ook wel op hogere gronden voorkomt. Ver Straeten zegt zelf: „*Spiranthes aestivalis* groeit op grazigen, zuren, humusrijken heidegrond, die niet onder water komt, maar geen water door laat, dus na regen zeer lang nat blijft”. Ik weet niet, of dit wel altijd uitkomt.

Toen ik vorigen zomer op de Hogt stond en daar rondkeek kreeg ik wel zeer sterk den indruk dat *Spiranthes* toch nog wel op menige plaats in Brabant zou kunnen voorkomen. Het lijstje van de metgezellen, hierboven gegeven klopt b.v. precies met de omgeving van de Roseput; daar zou *Spiranthes* dus ook kunnen staan, even goed als hier en daar langs de Beerze of in de broeklanden langs de Achterste stroom bij de Haghorst. Onze speurders mogen op dergelijke plaatsen nog wel eens goed uitkijken. Meteen bestaat de kans, dat zij dan ook nog misschien de Herfst-schroeforchis, (*Spiranthes autumnalis*) zullen ontdekken.

Veertig jaar geleden meenden we dat de Herfstschroeforchis minder zeldzaam was dan zijn Zomerschen broeder, maar dat is tegenwoordig misschien wel andersom. Destijds werd de Herfstschroeforchis gevonden in de lage landen langs de Veluwe: Ankelaar, Beekbergen, Geldersche Vallei en dan ook nog in Zuid Limburg (St. Pietersberg, Klimmen). Eén groeiplaats in Brabant vind ik vermeld n.l. het Veldhovensche bosch bij Eindhoven en dat is nog al dicht bij de Hogt. 't Is niet onmogelijk, dat beide soorten wel eens met elkander verward zijn, want ze verschillen niet veel. Bij de Zomerschroeforchis is de bloeistengel bezet met eenige duidelijke, hoewel smalle bladeren, bij de Herfstschroeforchis zijn dat niet meer dan schubjes. Daarentegen zijn bij de Herfstbloem de grondbladeren en de knollen minder slank dan bij de Zomerschroef. In Augustus kunnen beide soorten bloeiend gevonden worden, maar elke individuele plant is uitgebloeid binnen veertien dagen. De bloemen zijn wel klein, maar helder wit en als je er eenmaal op ingesteld bent, zie je ze spoedig genoeg, net zoo goed als de kleine witte Zonnedauwbloempjes of de Dennenorchis. Dus maar goed uitgekeken en wie de planten vindt, moet toch stellig de „regel van vijftig” toepassen en geen plant „verzamelen”, wanneer er niet minstens vijftig exemplaren staan. Bovendien: dadelijk een bericht aan het Secretariaat van Natuurmonumenten Heerengracht 540 Amsterdam, want we kunnen het bij die ééne groeiplaats niet laten, vooral niet, wanneer we een antwoord gaan zoeken op de vraag: waarom zijn de zeldzame planten zeldzaam? We kunnen tweeërlei soort van zeldzame planten onderscheiden: 1°. die, waarvan de groeiplaatsen onbruikbaar zijn ge-

worden door de cultuur 2° die, waarvoor naar onze oppervlakkige meening nog

gelegenheid genoeg bestaat om zich te vestigen, maar die niettemin slechts op enkele plaatsen voorkomen. De Schroeforchissen behooren tot de laatste rubriek,

samen met de Koraalorchis en het Wonderviooltje. Deze planten zijn zeldzaam in hun heele gebied en niemand weet nog hoe dat komt.

Tot niet zoo heel lang geleden bestond in Europa nog een derde *Spiranthes*-soort n.l. *S. Romanzoffiana*; die is het laatst in Ierland gezien en leeft volgens Corr  von nu nog slechts in enkele plantentuinen. Laat ons hopen, dat in Nederland aan onze beide soorten een beter lot beschoren moge zijn. Maar daarvoor is het noodig, dat we heel vlug een bruikbare groeiplaats van de Herfstschroef ontdekken.

JAC. P. THUISSE.

EEN ORNITHOLOGISCHE EXCURSIE NAAR SCHOTLAND EN DE HEBRIDEN.

(Vervolg van blz. 71).

Pinkstermaandag met zonnig weer werden de ankers gelicht en zetten we koers naar een noordelijker gelegen fjord van het eiland Skye: Loch Braccadale.

De zee was vrij kalm en we konden dus dicht onder de kust varen om en passant uit te zien naar broedkoloni  n van zeevogels. Onze aandacht werd weldra getrokken door een rots, die voor een gedeelte witgekalkt was. Dit moest o.i. wijzen op de aanwezigheid van een sterk bevolkte kolonie. Telkens zagen we groote zwarte vogels een nauwe kloof in en uit vliegen. Daar huisden dus ongetwijfeld gekuifde aalscholvers, waarvan we de nesten nog niet gevonden hadden.

Op 300 M. afstand lieten we het anker vallen, waarna we met z'n drie  n zouden trachten met het 2½ M. lange canvassloepje op de rots te landen, de schipper bleef aan boord. Ik moet eerlijk bekennen, dat ik het nogal een onderneming vond met dat wankel ding op de deinende golven, de Engelschen gaven echter het voorbeeld, zoodat ik me geschaamd zou hebben, achter te blijven. Ik stapte dus in en roeide mijn beide metgezellen over de bewogen zee naar een plaats, waar we meenden te kunnen landen. Erg vlot ging het niet. Een uitstekende punt was alleen te bereiken op het moment, dat een flinke golf ons bootje opnam; lieten we dit oogenblik voorbijgaan dan zonken we weer twee meter naar beneden en moesten weer een volgende gelegenheid afwachten. Om de beurt klauterden we telkens met een hoog zeetje aan wal, trokken daarna de boot op het droge en gingen vervolgens de kloof binnen, die toegang gaf tot een grot, die geheel ingenomen bleek te zijn door gekuifde aalscholvers.

Verschillende nesten waren van den grond af te bereiken, in alle bevonden zich reeds half volwassen jongen, die door de ouden op dezelfde wijze gevoerd werden, als ik bij de J. v. Genten beschreven heb.

Het speet me, dat de grot veel te donker was, om de prachtige zwartglanzende